

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Synopsis Annalium Societatis Jesu In Lusitania

Francus, Antonius

Augustæ-Vindellicorum, M. DCC XXVI.

Annus 1652. Soc. 113.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72313](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72313)

tis primæ crepundia instar viri maturi declinabat. Nondum attigerat annum decimum, & jam jejunio transigebat sabbatha, quadragesimam, & cæteras dies, quibus fideles ex præcepto jejunant. Cùm cicilio careret, rubo hærente carni cruentabat innocentes artus.

6. Nostræ infertus Societati sibi proposuit imitandum B. Stanislaum. Post biennium dum humanis litteris, & Philosophiæ dat operam, vixit in statu Juniorum integro sexennio: propter morum exempla cunctis spectabilia id flagitanti Majores libenter concesserunt. Absolutis studio destinatis horis, vacabat frequenter divinis commentationibus, & piorum librorum lectioni. Qui intuebantur orantem, sensere inflammari corda. Summis obsequiis colebat DEUM panis specie velatum, ac ejus Matrem sanctissimam.

7. Ille author est in Lusitana Provinciæ piæ consuetudinis quæ lectores mensæ stantes pedibus, ac aperto capite quot mensibus recitant epistolam S. P. Ignatii de obedientia scriptam ad socios Lusitanos: cùm antè legerent sedentes. Sed Emmanuelis exemplum eam vim habuit, ut cæteri in tota Provinciâ sint amplexi, hodièque teneant. Adèò modestus, ut in Gymnasio nescitum fuerit, cujus coloris haberet oculos. Nunquam ullam Instituti legum transgredi notatus.

8. Ardebat zelo salutis afferendi animas: ideo frequens erat in obeundis peregrinationibus, ut catechesim rudibus explicaret. Indicam missionem ardentè petiit, & tandem adeptus est. Hos conatus interceptit mors, cùm docebat Ulyssipone Grammatices prima rudimenta. Quo die Beatissima virgo trimula in templo est præsentata, felicem sui clientis animam Cælo invexit, donumque obtulit Regum Regi.

Annus 1652. Soc. 113.

1.

Pincipio hujus anni instituta sunt Romæ comitia ad eligendum novum Præpositum Generalem. Decimâ sextâ Januarii fuit electus in Moderatorem universæ Societatis Alexander Gottifredus Romanus, præclaris natalibus, at præclarioribus ornatus virtutibus. Hunc Societati solùm ostendit Deus, neque ultra esse sivit; nam post unum supra quinquagesimum ab electione, hoc est, 12. Martii morbo absumptus est. Cùm nondum esset soluta Congregatio, in demortui locum sufficitur Goswinus Nickel Assistent Germaniæ. Id factum Martii 17. Data Generali potestas eligendi Assistentem Lusitanum: elegit P. Franciscum Tavoram absentem. Lusitani Patres non interfuerunt his comitiis; quòd Collegia Cistagana à Vice-Provinciali, Transtaganâ à Visitatore, neutro ab altero dependente, gubernarentur. Vetuit nempe Rex, iratus, quòd sibi non obsequeretur Societas in duabus, quas volebat, constituendis provinciis.

Electio duorum Generalium.

2. Vitæ mortalis cursum absolvit 5. Octobris in Domo Professa Ulyssiponensi P. Hieronymus Vogadus Vice-Provincialis pro Cistaganis Collegiis. Nominavit successorem Franciscum Tavoram. Hieronymus lucem primam viderat Alconchelii in diocesi Pacis Augustæ trans Anam flumen. Venit in Societatem Conimbricæ. Annis quatuor & viginti excoluerat Æthiopes in Angola. Quòd Præfecto Lusitano viro multis inquinato sceleribus non indulgeret, ejusque non probaret facta legi divinæ contraria, unâ cum aliis de Societate comprehensus, navique impositus per summam injuriam mittitur in Lusitaniam. Deletis criminationibus iniqui Præfecti, ut consuleret honori Societatis, reversus est in Angolam.

Moritur P. Hier. Vogadus Vice-Provincialis.

3. Insignem ejus charitatem Deus conspicuam reddidit auctis in horreo frugibus; quamvis enim abundantissimè impertiretur egenis, frumenti cumulus nihil est imminutus. Castigator sui acerrimus non sinebat diem elabi, quo se flagello non conscriberet. Humilitatem ut oculorum pupillam tuitus. Quilibet

bet

bet Superiorum nutus illi erat instar urgentis imperii. In ipsius vita fusè per me typis commendata egregias virtutes, & perfectæ sanctitatis exempla refero.

Moritur P.
Franciscus
Cabralius.

4. In eadem Domo 7. Octobris vitam laboriosam tranquillâ commutavit P. Franciscus Cabralius senior, natus Algodrii diocesis Vifensis. Ab ineunte ætate ad annos postremos naviter studuit religiosis virtutibus. Docens Latinitatem Bracharæ, sumptâ nocte mediâ natalis Domini Eucharistiâ, continuavit orando nixis genibus ad meridiem usque, hoc est, horis duodecim non interruptis. Rapiebatur ardentissimo zelo animas ad DEum convertendi. Plurimas obivit missiones sacras. Villavissosâ cum ad vicinos exiisset pagos, sæpe bis eadem die verba faciens ad populum, revertebatur domum jejunos quadragesimali tempore; nullisque rationibus dimoveri potuit ab rigidissima in seipsum severitate.

5. Extra Confessionem non est visus loqui cum alterius sexus persona. Non detraxit mortalium ulli, nec ostendit impatientis animi signum. Cum regeret Eborense Collegium, vetuit negari stipem egeno petenti. Huic charitati tributa est eo Rectore prædiorum fæcunditas. Addictissimus sacrosanctæ Virgini, intra domesticos parietes instituit à nostris celebrari illius Conceptionem plausu litterario carminum, & orationum, qui mos amodò viget. Aderat semper lectioni spirituali, & audiendis meditationum punctis in facello. In nostris ministeriis videbatur laborum helluo nunquam satiatum. Morti vicinus pendente à cruce Dominum hisce alloquitur: *Tu Domine, scis, me nunquam egisse rem ullam, nisi quam intelligerem ex tuo majori honore & gloria.*

Moritur P.
Paulinus Ri-
berius.

6. Quartam Aprilis supremam habuit Conimbricæ in villa suburbana P. Paulinus Riberius, Theologiæ Professor, vir ingenii præclarissimi, & ad scientias capeffendas nati. Societatem intimis dilexit medullis; dicere solitus, eam à se non deserendam, quamvis in dies singulos conculcetur pedibus, ac sub sanis traheretur per Collegii ambitus. Aderant in villa focii animi laxandi gratiâ, cum ipse vinculis corporis relaxaretur, mærore magno percussus omnes.

P. Antonius
Vieira it in
Maranoniam.

7. Novembri vela solvit in Maranoniam P. Antonius Vieira, quem id temporis è sacro suggestu hianti ore, ac incredibili plausu audiebant Reges, Nobilitas, & populus. Multa hominem ad sacrificium id DEO offerendum impulere. Votum, quo se primis in Societate annis obstrinxerat, incumbendi unice salvandis Brasilis, dies, noctesque urebat animum, quamvis eo jam Majores liberassent. Erant alia negotia non parùm intricata, quibus se immiscuerat, vel immiscere credebatur, quæ illum reddebant ingratum sentientibus contraria: ut erat litigium Collegii D. Antonii cum Provincia Brasiliensi, cui apud Regem plurimum adversus templum Collegii P. Vieira favebat. Majoris erat momenti Provinciæ divisio, quam illum urgere coram Rege multis fuit persuasum, ob id sentiebant aliqui pellendum de Societate, tanquam ejus turbaret pacem.

8. His etiam rumoribus, falsis, an reapse veris, quod ego in incerto relinquo, se liberaturus statuit complere votum antiquum. Impetratâ summâ contentione Regis, & Principis facultate, navem conscendit cum aliis duodecim quæ sacerdotibus, quæ coadjutoribus, omnibus Lusitanis. Sed protinus inhibuit Rex navis profectionem. Expositus in littus, Regem & Principem conveniens, rursus instat. Navis interim, eo, & aliis duobus sacerdotibus relicta, in altum provehitur. Non ideo refrixit, sed conatu majore rem urget, tandemque expugnat Regem, qui multis, amplisque eum muniens privilegiis Brasilorum concernentibus libertatem consensit, ut cum duobus in alia navi abiret. Quæ, & quanta illic suo digna spiritu consecerit, non est mei instituti referre. Infra suo loco de P. Antonii reditu, & causis mihi scribendum erit.

Indici Missio-
narii.

9. Quatuor naves cum Obidensi Comite Prorege ad Indiam sunt profectæ. De nostra Societate ivère quatuordecim, Lusitani decem, Itali quatuor, distributi in tres naves. Diverso successu omnes intrârunt portum Goanum. Multi fuère morbi, & focii ampla seges exercendæ charitatis. Obivit in navem pratoria 30. Augusti P. Joannes Mesquita, qui strenuam operam in adjuvandis infir-

infirmis navaverat. In alia navi, ubi majorem stragem edidère morbi, vitâ defunctus est P. Ignatius Marinus.

10. In Brasiliam, unde venerat Romam Procurator, rediit P. Franciscus ^{Brafilici Missionarii.} Gonsalvus. Septem socios scholasticos secum vexit. Ipse P. Franciscus post absolutum in ea Provincia munus Provincialis migravit in Maranoniâ, ubi multos annos curas & sudores intendit excolendis, & augendis Neophytis.

11. Crevit hoc anno Provincia novo Collegio apud insulam Fayalensem ^{Initium Collegii Fayalensis.} unam ex Astorum insulis, sive tertiis. Septem habet leucas in longitudinem. Ejus princeps oppidum Horta dicitur. Anno 1635. noster Ludovicus Lopus est missus Rector insulæ S. Michaëlis; cum navis eum non posset in littus exponere, & à sæda procella raperetur in scopulos, quos formicas vocant, placuit tum Patri, tum navis Præfecto, Fayalensem insulam petere, & ventis parere. Quod ego divino magis, quam humano factum reor consilio. Ut erat homo ornatisimus virtutibus, & animarum zelo fervens Lopus, in terram egressus, nihil potius habuit, quam concionibus, catechesis explanationibus, & pœnitentibus audiendis Insulanos ad Christianas virtutes incitare.

12. Suspicietur ab omnibus tanquam vir justus, & sanctus. Franciscus Dutra Quærius cum conjugè sua Elisabetha Sylveira, & nobilitate, & divitiis apud eas gentes præclari benevolentia speciali Ludovicum sunt persecuti. Cum domus suâ non haberent hæredem, apud se, non cum Patre, de nostris eò vocandis, & Collegio condendo, agitarunt. Anno 1640. similis tempestas illò rapuit nostrum Damianum Carvalium; huic mentem suam aperuerunt. Tandem anno 1648. P. Ludovicus Lopus cum potestate Visitatoris iustravit Insulana Collegia, & appulsus ad insulam Fayalensem, tabulis ritè confectis accepit fundandum Hortæ Collegium S. Xaverio dicatum.

13. Jam naturæ concesserat Elisabetha, quæ reliquit suum conjugem ex asse hæredem, sed gravatum onere fundationis. Dum vixit, non adivit Societas possessionem. Post annos aliquot, eo vitâ functo, PP. Emmanuel Alvarus, & Dominicus Loufado ex Angrensi Collegio Hortam navigantes nomine Societatis admissi sunt in possessionem totius hæreditatis. Id executioni mandatum anno 1649. Non defuere difficultates; his demum superatis, jussu Vice-Provincialis Hieronymi Vogadi, Ludovicus Brittus Visitator Collegiorum Insularum 15. Octobris anni 1652. appulsus est Fayalensi insulæ cum PP. Petro Barrozo Laurentio Rebello, Dominico Loufado, & coadjutoribus Emmanuele Gonsalva, Antonio Alvaro, & Andrea Mota.

14. Communi omnium applausu sunt excepti; cymbalis festivè sonantibus, atque arcis Regiæ displosis tormentis. Eiusdem mensis 21. quæ sacra est undecim millibus Virginum, Visitator solitâ cæremoniâ jecit primum lapidem templi futuri. Relictis in novo Collegio Laurentio Rebello Superiore, Dominico Loufado, & Coadjutoribus Antonio Alvaro, ac Andrea Mota, Visitator cum aliis remeavit Angram. Calendis Novembris P. Superior in templo misericordiæ pro concione declaravit ædem sacram novi Collegii aperiendam 2. Decembris, & horis pomeridianis ejusdem diei signo dato faciendum initium Gymnasio fermonis Latini. Utrumque factum omnium singulari acclamatione. P. Superior moralis scientiæ magisterium sibi sumpsit obeundum, donec è Regno veniret illius facultatis magister. Domus Fundatoris habitationi sunt accommodatæ, & aula capior in ædem sacram est composita. Provincialis Franciscanus pro ea, quâ nos illa Religio profequitur, benevolentia, jussit, ut aperto Societatis Gymnasio, sui absque mora Gymnasium, quod antea docebant, Latinæ Linguae clauderent. Annis sequentibus nobilis Dominus Joannes Alvrius Medeiros presbyter locuples Fundatorem se obtulit templi Collegii Fayalensis, voluitque B. Virgini de Gaudiis consecratum.

15. Dominus Philippus Mascarenus Indiæ Prorex, unde redibat in Lusitaniam, cogente temporis, & maris adversi iniquitate Loandam in Angola appulcrat, atque ibi in Collegio nostro morbo postremo implicitus è vivis excessit.

Antonius Franco.

Q9

D. Philippus Mascarenus Indiæ Prorex moritur in nostro Collegio Angolano Olim

Olim fuerat nostræ Societati valde infensus, eamque Goæ multùm vexarat. Cùm esset D. Xaverio ex animo addictus, per quietem illi se Divus obtulit verfo tergo. Cui Mascarenus: cùm tibi, mi Dive, sim tam obsequiosus, quare ad me non vertis faciem? Respondit Xaverius: mutare in virum alium, tunc ego ad te faciem meam convertam. His dictis evanuit imago, & Mascarenus somno excitus, deposito rebus nostris adverso animo, Societatem deinceps vehementer dilexit, ac se voto obstrinxit eam ineundi, ubi redditus esset Lusitania. Id testatus est noster Ambrosius Pereira Mascarenii Confessarius, qui eadem in nave cum ipso revertebatur.

Annus 1653. Soc. 114.

Moritur Princeps Theodosius,

A Nnum ingredimur atro notandum calculo, quòd Lusitano Regno, ac Societati universæ mors immatura die 15. Maji decoxerit Principem Theodosium. Communem calamitatem jure nostra Societas suam propriam dicat, necesse est; nos enim, ut fratres suos, amavit. Ortus Villavistola 8. Februarii anni 1634. parentibus Joanne, & Aloysia Ducibus Brigantinis, postea Regibus. Ubi ætas indolem explicuit, nihil potuit optari felicius; nam virtus Angelica, ingenium ad capeffendas Principis Christiani disciplinas erat omnibus admirationi. Vix ullus per Europam Princeps celebrabatur æquo plausu. De nullo ejus ætatis major spes concipiebatur. Linguam Latinam, ac Mathematicas scientias apprime calluit.

2. Sed quod mirabilis erat in juvene Principe, & tantæ monarchiæ hærede, nunquam indulfit blandis voluptatibus. Nactus magistros sui spiritus Joannem Nunium, & postea Andream Fernandium, viros nostræ Societatis præclaros, eos in virtute fecit progressus, ut dici possit raptum esse, ne malitia mutaret ejus intellectum. Frequens erat in exponenda conscientia, & anima sacro pane roboranda. Ejus facta & verba modestiam, prudentiamque præferabant. Nostros homines æstimavit ceu veros & fideles amicos, in quibus reperiebat ad omnem honestatem incitamenta. Ludus illi in villa idem, qui solet esse nostris scholasticis. Dies ipsi feliciores, si à pluribus de Societate invilerentur. Solitus dicere: *Neminem sibi placere, cui displiceret Societas. Tria hominum genera esse Societati adversa, nimirum invidiosos, multùm vitiosos, & stultos.* Ajebat, se debere nostrorum conversationi, quos ad virtutem assequendam sentiebat stimulos.

3. Eò pervenit amor erga nostram Societatem, ut eam ingrediendi vehementem sit expertus desiderium. Patri Joanni Nunio matris, & suo confessario hanc mentem explicans interrogavit, quonam modo posset fieri voti compos. Multùm sudavit Joannes in avertenda tam intempestiva cogitatione, Princepsque illius monitis obtemperans ab incepto destitit. Propterea usurpabat sermonibus; se nemini plus invidere, quàm iis, quibus ad ineundam Societatem nullus obex, nullum foret impedimentum.

4. Superioris anni Februario, quo die celebrabantur ejus natalia, magnam vim sanguinis evomuit, ac deinceps semper habuit pejus. Inter alios Medicos ad procurandam Principis sanitatem vocatos adfuit noster Antonius Ferrazius Eborensis Collegii pharmacopola, qui longis experimentis sic didicit apta morbis admoveere medicamenta, ut nihil cederet insignioribus etiam Medicis. Hic Principi assedit continuus. Veris tempore, fluente jam præsentis anno, Regibus secedentibus ad villam Alcantaræ, placuit Medicis, ut & Princeps eò secederet. Descensurus palatii scalas, cùm non admitteret sellam gestatoriam, & se offerrent, quibus incumberet, plurimi ephebi, vitandæ invidiæ gratiã, si hos potius, quàm illos elegisset, vocat duos de Societate, qui præsentem erant, & subridens ait: *Vos ad descendendum me vestris juvabitis brachiis, & vestris precibus ad subeundum in Cælos.* Deinde versus ad circumstantes, qui-